

Wspomnienie o Marii Stolzman

Maria Stolzman urodziła się 2 sierpnia 1929 r. w Suserzu, w powiecie gostyńskim na Mazowszu. Rodzina przeniósła się w 1932 r. do Kępia – rodzinnego majątku ojca, Antoniego Szańkowskiego, w powiecie miechowskim na Kielecczyźnie. Ojciec był znanym w okresie międzywojennym hodowcą koni anglo-arabów. W 1945 r. rodzina, opuściwszy w wyniku reformy rolnej Kępie, osiadła w Krakowie.

Początkowe 25 lat swojej kariery zawodowej i naukowej Maria Stolzman związała z Instytutem Zootechniki w Krakowie, w którym pracowała od 1951 r. Pracę tę podjęła jeszcze podczas studiów na Wydziale Rolnym Uniwersytetu Jagiellońskiego. Wykonywała najpierw doświadczenia genetyczne na zwierzętach, prowadzone przez twórcę Instytutu Zootechniki, prof. Teodora Marchlewskiego w Zakładzie Doświadczalnym Polanka Haller pod Skawiną. Następnie – już w centrali IZ – zajmowała się organizacją i planowaniem badań instytutowych.

Te lata Jej pracy zbiegły się z okresem zachodzących w kraju przemian, zapoczątkowanych w październiku 1956 r. Maria Stolzman zaangażowała się po stronie zwolenników dokonania zmian, również w kierownictwie Instytutu, co odbiło się dość krytycznym echem w środowisku instytutowym i w ten sposób zostało zapamiętane.

Pracę naukową podjęła w 1962 r. w Zakładzie Hodowli Bydła IZ, kierowanym przez prof. Józefa Romera. Doktoryzowała się na Akademii Rolniczej w Krakowie w 1966 r. Jej energia, pracowitość i konsekwencja w działaniu, a także egzekwowane wobec podwładnych wymagania stanowiły siłę napędową Jej zespołu, zajmującego się doskonaleniem programów hodowlanych. Za swoją powinność uważała przekazywanie swojej wiedzy młodym ludziom. Wspominają to do dziś ówczesni Jej współpracownicy. Podkreślają także, że rosnące do niej zaufanie podbudowane było tym, że za deklaracjami szły z reguły jej czyny. Marynka – to wywodzące się z domu rodzinnego zdrobnienie

Jej imienia przyłgnęło do niej powszechnie w otoczeniu instytutowym, a potem także w Centralnej Stacji – była postacią popularną i szeroko znaną, zarówno w środowisku ludzi nauki, jak i praktyki hodowlanej. Utrzymywała też stałe kontakty z wybranymi zagranicznymi placówkami naukowymi i organizacjami hodowlanymi poprzez odbywane tam staże naukowe, aktywne uczestnictwo w kongresach, korzystanie z doradztwa zagranicznych specjalistów i organizowanie konferencji międzynarodowych w naszym Instytucie. Erudycja Marii Stolzman i jej znajomość fachu sprawiły, że w swojej dziedzinie stała się uznanym autorytetem.

W wyborze tematyki badawczej cechowała ją umiejętność wskazywania problemów wymagających skutecznego rozwiązania poprzez badania i doświadczenia, jakich wyniki miałyby dużą szansę praktycznego zastosowania w szerokim zasięgu odbioru.

Z początkiem lat 60. XX w. zainicjowała ważny cykl prac nad oceną wartości hodowlanej bydła mlecznego. Ich wyniki uzyskano przy zastosowaniu elektronicznej techniki obliczeniowej w utworzonym w Balicach przez dyrektora IZ Borysa Hrycyka pierwszym w resorcie rolnictwa zakładzie ETO. W ocenie tej posłużono się metodą równoczesnego porównania córek ocenianych buhajów z rówieśnikami, tj. metodą c.c. (contemporary comparison). Wprowadzony został w ten sposób nowoczesny system oceny bydła, będący podstawowym krokiem postępowania hodowlanego w aktywnym pogłowie wszystkich ras mlecznych. Była ona źródłem osiągniętego w kraju wybitnego postępu hodowlanego. Ocenę tę Instytut nadal prowadzi dla potrzeb krajowej hodowli przy zastosowaniu zmodyfikowanej metody, dającej znacznie dokładniejsze wyniki. Utorowało to powiązanie Zakładu Hodowli Bydła IZ ze specjalistami wszystkich ówczesnych Okręgowych Stacji Oceny Zwierząt, a obecnie regionalnych biur i przedstawicielstw Polskiej Federacji Hodowców Bydła i Producentów Mleka.

Ważnym dokonaniem dr Marii Stolzman było doprowadzenie na przełomie lat 60. i 70. XX w. do radykalnych zmian w obowiązującej jeszcze wtedy tzw. rejonizacji ras bydła w kraju. Będąc animatorką tych zmian, urzeczywistniła swoją koncepcję znacznego rozszerzenia zasięgu populacji bydła ras czarno-białej i czerwono-białej, niosących najsilniejszy potencjał wysokiej wydajności mlecznej i mięsnej. Opracowany przez IZ z inicjatywy prof. Romera i dr Stolzman krajowy program hodowli bydła mlecznego został zarządzeniem Ministra Rolnictwa wprowadzony w 1971 r. Posłużył on Ministerstwu Rolnictwa do sukcesywnej realizacji tych dalekosiężnych, jak się z biegiem lat okazało, wytycznych. Umożliwiły one udostępnienie rolnikom na wielkich obszarach kraju zasobów genetycznych bydła, jakie stanowiło bazę do stopniowej intensyfikacji i wzrostu produkcji. Stąd też, w dzisiejszej obfitości podaży pochodzących od bydła produktów na rynku i w eksporcie ma swój niekwestionowany udział omówione, podjęte przed laty na wielką skalę działania z inspiracji Marii Stolzman.

Maria była pełna twórczej inwencji. Śmiało podejmowała także trudne w realizacji projekty badawcze. Takim było zainicjowane i koordynowane przez FAO międzynarodowe doświadczenie nad porównaniem 10 odmian bydła fryzyjskiego i holsztyńsko-fryzyjskiego. Pod względem liczebności zwierząt było to jedno z największych doświadczeń zootechnicznych, jakie kiedykolwiek wykonano. Dr Stolzman prowadziła w ramach badań Instytutu Zootechniki podstawową jego część w warunkach polowych na potomstwie 30 tysięcy krów rasy czarno-białej w pokoleniu F_1 , a następnie R_1 w 70 stadach państwowych gospodarstw rolnych na obszarze dwóch województw w ciągu 11 lat: 1974-1984. W przeciągu pierwszych 3 lat użyto do unasienniania 80 000 dawek nasienia 10 odmian, w tym dziewięciu nadesłanych z: Danii, Holandii, Izraela, Kanady, Nowej Zelandii, Republiki Federalnej Niemiec, Szwecji, Wielkiej Brytanii i USA. Inicjator tego projektu, prof. Henryk Jasiorowski, wykonał wraz z prof. Zygmuntem Reklewskim część doświadczenia w warunkach intensywnego i kontrolowanego żywienia w Instytucie Genetyki i Hodowli Zwierząt PAN w Jastrzębcu. Wyniki doświadczenia zdecydowanie wpłynęły na wzrost zastosowania

odmian holsztyńsko-fryzyjskich w hodowli bydła czarno-białego w Polsce.

Wyniki tego badania miały dla ekspansji Holsztyna tak dużą wagę, że Amerykanie przyznali Marii Stolzman w 1985 r. prestiżowy tytuł „Międzynarodowej Osoby Roku”, nadawany przez prezydenta USA corocznie jednej tylko osobie z okazji ogólnoamerykańskiej wystawy bydła holsztyńskiego.

Swoje umiejętności fachowe, kreatywność i skłonność do systemowego rozwiązywania problemów spożytkowała dr Stolzman efektywnie i na skalę krajową, będąc wicedyrektorem Centralnej Stacji Hodowli Zwierząt w latach 1975–1984. W przykładowej, profesjonalnej współpracy z dyrektorem Stacji, Bogdanem Wojtulewiczem, przyczyniła się istotnie do osiągnięcia prawdziwie dużego postępu w krajowym pogłowie zwierząt gospodarskich. W Stacji nadzorowała bezpośrednio Dział Oceny Wartości Użytkowej Bydła, działy hodowli poszczególnych gatunków zwierząt, Dział Informacji i Dokumentacji. Jej zaangażowanie się w 1982 r. w działalność kościelnego Komitetu Organizacyjnego Fundacji Rolniczej wywołało szereg sędziwych decyzji ze strony Ministerstwa Rolnictwa, co spowodowało jej odejście z CSHZ w 1984 r.

W 1988 r. ks. Prymas powołał Marię na stanowisko prezesa Zarządu Fundacji Wspomaganie Zaopatrzenia Wsi w Wodę. Pełniła tę funkcję przez 10 lat. Tzw. fundacja wodna wspomogła założenie ponad 2500 km wodociągów dla 140 tysięcy gospodarstw rolnych, ponad 100 sieci kanalizacyjnych i 73 zbiorcze oczyszczalnie ścieków.

Jej prace w Komitecie Organizacyjnym Fundacji Rolniczej w latach 1982–1987, a następnie osiągnięcia w tworzeniu i funkcjonowaniu fundacji wodnej, jak również jej poselska działalność w kierunku przemian w rolnictwie uhonorowane zostały w 2009 r. nagrodą im. ks. Biskupa Romana Andrzejewskiego, przyznawaną corocznie przez Fundację „Solidarna Wieś” za prace na rzecz aktywizacji obszarów wiejskich i małych miast.

W 1989 r. została posłanką z ramienia Komitetu Obywatelskiego woj. kieleckiego na Sejm RP X kadencji, a następnie II kadencji w latach 1993–1997 i III kadencji w latach 1999–2001. W Komisji Rolnictwa przewodni-

czyła pracom nad nową ustawą o hodowli zwierząt, jaka wprowadziła nowy ład w krajowej hodowli, polegający na przekazaniu istotnych prerogatyw w kierowaniu hodowlą związkom hodowców. W działalności poselskiej przywiązywała jednak największą wagę do efektów uzyskiwanych w swoim okręgu. Wzmagiała i wspierała służące temu liczne lokalne inicjatywy społeczne. Na Kielecczyźnie zapisała się na trwałe w pamięci poprzez konkretne osiągnięcia na rzecz postępu cywilizacyjnego tamtejszych wsi i małych miast. W uznaniu zasług Chmielnik, Pierzchnica i Starachowice przyznały jej tytuł honorowego obywatelstwa. Za całokształt tej działalności uzyskała nagrodę im. Macieja Rataja, przyznaną przez Fundację jego imienia.

W latach 1980–1989 była wiceprzewodniczącą Komisji Wspólnej Polsko-Amerykańskiej ds. Pomocy Humanitarnej, a w latach 1997–2001 członkiem Zarządu Fundacji Współpracy Polsko-Niemieckiej.

Od 2003 r. była prezesem charytatywno-opiekuńczej fundacji, działającej u nas w ramach organizacji Sue Ryder International. Objąwszy tę funkcję, metodycznie zaplanowała doposażenie piętnastu Domów Sue Ryder w Polsce, zgromadziła potrzebne fundusze i z właściwą sobie energią doprowadziła funkcjonowanie tych placówek (zakłady opiekuńcze, hospicja, oddziały szpitalne) do poziomu wymagań stawianych w UE.

Silnym motywem działania Marynki na tym polu było jej emocjonalne powiązanie z ideą tej Fundacji, jaką jest dawanie siebie innym drogą niesienia ulgi cierpiącym, a także umożliwienie aktywizacji potrzebnej niepełnosprawnym ludziom młodym.

W szerokim spektrum zainteresowań Marii znalazła się także historia rolnictwa. Przybliżyła w publikowanych artykułach zwłaszcza dorobek ks. Jana Krzysztofa Kluka, wybitnego

przyrodnika epoki oświecenia, który był autorem 4-tomowego podręcznika hodowli zwierząt i weterynarii. Była ponadto autorką wielu biografii w Polskim Słowniku Biograficznym.

Odznaczona została Krzyżem Oficerskim Orderu Odrodzenia Polski, a wcześniej Srebrnym i Złotym Krzyżem Zasługi. Dwukrotnie otrzymała Medal Zasłużonego Pracownika Rolnictwa. Instytut Zootechniki Państwowy Instytut Badawczy wyróżnił Marię Stolzman Medalem Zasłużonego Pracownika IZ. Polskie Towarzystwo Zootechniczne przyznało Jej honorową odznakę PTZ. Otrzymała też dwie nagrody I^o Ministra Rolnictwa (1975, 1977) i nagrodę I^o zespołową Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki (1983).

Odeszła spełniwszy także swoją życiową rolę wobec najbliższych. Pozostawiła córkę i jej męża, wnuka, wnuczkę i prawnuka. Życiu rodzinnemu chętnie poświęcała swoje wolne chwile. Sukcesy Jej progenitury sprawiały Jej prawdziwą satysfakcję, czemu dawała wyraz w rozsyłanym przyjaciółom co roku „circular letter”, opisującym rodzinne zdarzenia i dokonania swoje i Jej bliskich.

Pozostanie w naszej pamięci jako człowiek spełniony poprzez liczne, ważne dokonania swojego życia, a w głównej mierze służące społeczeństwu przez innych.

Zmarła 26 listopada 2010 roku. Spoczęła w grobowcu rodzinnym na Powązkach.

Źródło:

Kazimierz Przybyło: Maria Stolzman. W: 100 lat oceny wartości użytkowej bydła w Polsce. PFHBiPM, Warszawa, 2008, t. II: 737–739.

Kazimierz Żukowski